

U ovom dokumentu dat je pregled trenutnih rješenja u pogledu reguliranja prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, uzroka i posljedica diskriminacije žena u pogledu ostvarivanja ovih prava, te prijedlog mjera za unapređenje stanja u ovoj oblasti.

Tuzla, 2011.

**ANALITIČKA PODLOGA ZA
IZRADU STRATEŠKIH
SMJERNICA ZA
UNAPREĐENJE POLOŽAJA
PORODILJA U BiH UZ
KORIŠTENJE PROCESA
RODNO ODGOVORNOG
BUDŽETIRANJA**

UDRUŽENJE VESTA

Ovaj dokument sačinjen je u okviru projekta *Rodno odgovorno budžetiranje kao dio reformskih promjena na putu europskih integracija i osnova za jačanje prava žena u BiH*.

Projekt implementira:

VESTA

Udruženje VESTA
Đorđa Mihajlovića 4, 75 000 Tuzla
Tel: + 387 (0)35 36 36 90
Fax: + 387 (0)35 277 455
E-mail: vesta@vesta.ba
Web: www.vesta.ba

Partner u realizaciji:

**udru^{ene}
ene**
banjaluka, BiH

Udružene žene Banja Luka
Kalemegdanska 18, 51 000 Banja Luka
Tel/fax: 051 462 146
E-mail: office@unitedwomenbl.org
Web: www.unitedwomenbl.org

Realizaciju projekta finansira:

Ovaj projekat finansira Evropska unija.

Ovaj dokument je nastao uz pomoć Evropske unije. Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost Udruženja Vesta i ni u kom slučaju ne predstavlja stavovi Evropske unije i UNWOMEN.

Ovaj projekat finansira Evropska unija

VESTA **udru^{ene}
ene**
banjaluka, BiH

UVOD

Izvještaji o napretku Bosne i Hercegovine u procesu europskih integracija, svake godine iznova potvrđuju da se stanje ljudskih prava u ovoj državi sporo unaprjeđuje i pored svih zalaganja međunarodne zajednice. „Sveukupno gledano, osnovni elementi međunarodnog zakonodavstva o ljudskim pravima ugrađeni su u pravni sistem Bosne i Hercegovine. Međutim, malo je napretka ostvareno u provedbi zakonodavstva iz oblasti ljudskih prava i provedbi tih instrumenata, te u usklađivanju sa odlukama Europskog suda za ljudska prava. I dalje je neophodna potpuna usklađenost sa Europskom konvencijom za ljudska prava“.¹ Pored svih oblika diskriminacije, izuzetno je izražena diskriminacija po osnovu spola kao i diskriminacija u ostvarivanju socijalnih beneficija. Prema brojnim analitičarima, ključna polazna osnova za ublažavanje rodne diskriminacije i jačanje društvenog kapitala, leži u uspostavljanju rodno odgovornih budžeta koji su bazirani na analizama uticaja stvarnih vladinih primanja i potrošnje na žene i djevojčice u odnosu na muškarce i dječake. Rodna nesenzibiliziranost budžeta dovodi u zemljama, pa i u Bosni i Hercegovini, do povećane diskriminacije po osnovu spola jer se ne ulaže podjednako u razvoj dječaka i djevojčica, odnosno muškaraca i žena, tako da značajan dio populacije (u slučaju Bosne i Hercegovine su to žene) ostaje na marginama razvoja a samim tim se zanemaruje značajan dio društvenog kapitala.

Očigledna rodna nesenzibilnost entitetskih i kantonalnih budžeta uvjetuje produbljivanje rodne diskriminacije, a žene u BiH to najviše osjete u vrlo osjetljivom periodu svog života. Naime, raspodjelom sredstava koja nije bazirana na evidentiranim potrebama izuzetno su ugrožene trudnice i porodilje koje bi trebale ostvariti pravo na određene beneficije za vrijeme trudnoće, poroda i njege djeteta. U Bosni i Hercegovini ne postoji propis koji na jedinstven način uređuje ostvarivanje prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta. Reguliranje ovih prava je u nadležnosti entiteta, kantona i Brčko Distrikta, a od njihovih finansijskih (ne)mogućnosti i načina alokacija budžetskih sredstava ovisi u kojoj mjeri će se ona poštovati. Na žalost, značajan broj žena u BiH ne uspije ostvariti ova pravo upravo zbog rodne nesenzibiliziranosti bužeta čiji kreatori usmjeravaju sredstva na druge, „prioritetnije“ stavke.

Uzimajući u obzir činjenicu da je razumijevanje koncepta rodno odgovornog budžetiranja u BiH još uvijek na niskom nivou te očiglednu diskriminaciju žena u BiH u pogledu ostvarivanja prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta Udruženje VESTA iz Tuzle, u saradnji sa partnerskom organizacijom Udružene žene iz Banja Luke i finansijsku podršku Europske unije, implementira projekt *Rodno odgovorno budžetiranje kao dio reformskih promjena na putu evropskih integracija i osnova za jačanje prava žena u BiH*. Projektom je adresirana evidentna potreba za uvođenjem rodne odgovornosti u proces budžetiranja na svim nivoima koja je iskazana u obavezama BiH na putu evropskih integracija. S druge strane projekt je specifično usmjeren na unapređenje položaja žena, ostvarivanjem ljudskih prava majki porodilja u BiH, vrlo ranjive grupe korisnica na čiji status direktno utiče raspodjela budžetskih sredstava koja nije rodno odgovorna. U okviru projekta, na temelju rodne analize budžeta kantona, Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH sa aspekta izdvajanja za majke porodilje u saradnji sa gender mehanizmima u BiH sačinjena je *Analitička podloga za pokretanje aktivnosti u pravcu rješavanje problema diskriminacije u ostvarivanju prava po osnovu trudnoće, poroda i brige o djetetu u BiH*. U ovom dokumentu dat je pregled trenutnih rješenja u pogledu reguliranja prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, uzroka i posljedica diskriminacije žena u pogledu ostvarivanja ovih prava, te prijedlog mjera za unapređenje stanja u ovoj oblasti.

¹ Izvještaj o napretku BiH u 2010. godini, Europska komisija, Brisel 2010

U kreiranje ovog dokumenta uključen je širok krug korisnika kroz javne konsultacije o ostvarivanju prava majki porodilja koje su održane u administrativnim centrima kantona Federacije BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH. U proces javnih konsultacija uključeno je preko 200 učesnika među kojima su: predstavnici resornih ministarstava zaduženih za oblasti socijalna politika, finansije i zdravstvo, zastupnici u državnom, entitetskim i kantonalnim parlamentima, predstavnici centara za socijalni rad, sindikata, službi za zapošljavanje, nevladinih organizacija, medija, majke porodilje, trudnice, buduće majke, članovi porodica kao i brojni pojedinci zainteresovani za problematiku. Učesnici konsultacija su skrenuli pažnju na uzroke i oblike diskriminacije u oblasti ostvarivanja prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u različitim dijelovima BiH i naglasili neophodnost poduzimanja adekvatnih mjera u pravcu ujednačavanja prava, reguliranja u skladu sa stvarnim potrebama te osiguravanja uslova za njihovo ostvarivanje.

Najefikasnije rješenje, prema mišljenju većine učesnika, bilo bi reguliranje zaštite porodice i djece na nivou države BiH, kao oblasti od posebnog značaja. Međutim, uzimajući u obzir ustavne raspodjele nadležnosti u ovom momentu te različito reguliranje i obim ostvarivanja prava iz ove oblasti, poželjno bi bilo, u cilju poticaja priraštaja, poduzeti aktivnosti u pravcu razvoja državne populacione politike koja će, između ostalog, uključiti i rješavanje problema diskriminacije u ostvarivanju prava po osnovu trudnoće, poroda i brige o djetetu. Ova politika bi trebala biti konkretizirana kroz akcione planove na svim nivoima vlasti. Posebno je izražena potreba ujednačavanja prava po osnovu trudnoće, poroda i brige o djetetu na području Federacije BiH, obzirom da je trenutno rješenje, prema kojem su za regulisanje i finansiranje ovih prava zaduženi kantoni, diskriminirajuće. Do uređenja na nivou Federacije, neophodno je da kantoni osiguraju uslove, odnosno sredstva u budžetima, za finansiranje prava utvrđenih trenutno važećim propisima. Obzirom da je u Republici Srpskoj pitanje zaštite majčinstva prilično dobro sistemski riješeno u narednom periodu, prema preporukama učesnika konsultacija iz ovog dijela BiH, neophodno je unaprijediti provođenje zakonskih rješenja te spriječiti najavljenje izmjene zakona koje bi smanjile obim utvrđenih prava. Dugoročno gledano, potrebno je kontinuirano raditi na uvođenju rodno odgovornog budžetiranja u budžetske procese na svim nivoima vlasti u BiH u cilju pravednije raspodjele budžetskih sredstava u skladu sa stvarnim potrebama oba spola.

U ovom dokumentu objedinjen je pregled trenutnog stanja u pogledu ostvarivanja prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u svim administrativnim dijelovima BiH sa uzrocima, posljedicama te prijedlozima i mogućim koracima ka unaprjeđenju stanja u ovoj oblasti. Nadamo se da će njegov sadržaj poslužiti kao polazna osnova nadležnim institucijama i organizacijama, prije svega predstavnicima izvršne i zakonodavne vlasti te gender mehanizama na svim nivoima, za poduzimanje konkretnih aktivnosti u cilju otklanjanja diskriminacije u ostvarivanju prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u različitim dijelovima BiH. Uzimajući u obzir trenutno stanje, neophodan je angažman i sinhronizirano djelovanje na svim nivoima vlasti u BiH, prije svega u prepoznavanju problematike u cjelokupnoj oblasti zaštite porodice sa djecom, čiji je dio i zaštita majčinstva, te uvrštavanja njegovog rješavanja kao prioriteta u planove i programa rada struktura izvršne i zakonodavne vlasti.

Obzirom da je problem majki porodilja samo jedan od brojnih koji su posljedica rodno neodgovornih budžeta, u cilju njihovog otklanjanja još jednom skrećemo pažnju na potrebu uvođenja rodno odgovornog budžetiranja u budžetski proces na svim nivoima vlasti u BiH i raspodjelu budžetskih sredstava u skladu sa stvarnim potrebama žena i muškaraca. Računamo na pozitivan ishod obzirom da BiH ima obavezu ispuniti standarde ljudskih prava koji proizilaze iz međunarodnih dokumenata koje je država potpisala i ratificirala, pa tako i one iz oblasti ravnopravnosti spolova te socijalne sigurnosti i zaštite.

1. Problemi u reguliranju i ostvarivanju prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u BiH

Prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u Bosni i Hercegovini mogu se posmatrati kroz više aspekata, a u zavisnosti od prirode pravnih propisa koji ih uređuju: radno zakonodavstvo, socijalno zakonodavstvo i zakonodavstvo iz oblasti zdravstva a potom sve to u kontekstu međunarodnih pravnih propisa. Svaka od navedenih oblasti je, prema odredbama Okvirnog mirovnog sporazuma iz Dejtona, u nadležnosti entiteta (FBiH i RS) i Brčko Distrikta. Posmatrajući ovu oblast kroz važeće entitetske, kantonalne te zakonske i podzakonske akte Brčko Distrikta može se zaključiti da je riječ o svojevrsnoj prenормiranosti budući da je regulirana kroz sljedeće zakone:

- Zakon o radu (FBiH, RS i BDBiH)
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (FBiH)
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (sedam kantona u FBiH)
- Zakon o socijalnoj zaštiti (BDBiH)
- Zakon o dječijoj zaštiti (RS i BDBiH)
- Zakon o zdravstvenom osiguranju (FBiH, RS i BDBiH)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti (FBiH, RS i BDBiH)

Usljed ovakvog normativnog uređenja prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u administrativnim jedinicama Bosne i Hercegovine su potpuno različito regulisana što uzrokuje višestruke probleme i dovodi do različitih oblika diskriminacije:

- kršenje osnovnih ljudskih prava majki porodilja usljed različito normativno određene vrste i visine naknada u različitim administrativnim dijelovima BiH
- velike razlike u obimu prava i visini naknada između zaposlenih i nezaposlenih majki porodilja u okviru istih administrativnih jedinica obzirom da nezaposlene porodilje ili uopšte ne ostvaruju pravo na naknadu ili imaju uglavnom jednokratne naknade u vrlo malim iznosima
- diskriminacija između žena i muškaraca (majki i očeva) u pogledu ostvarivanja prava na dopust u cilju brige o djetetu i ostvarivanja pripadajućih prava
- različito utvrđene obaveze poslodavaca u smislu plaćanja poreza i doprinosa na plate što uzrokuje kršenje prava iz oblasti radno-pravnih odnosa trudnica i porodilja koje su u radnom odnosu

Dakle, s jedne strane imamo diskriminaciju po osnovu neujednačenosti propisa koji reguliraju prava, a s druge strane probleme zbog nedovoljnog obima utvrđenih prava i nedostatka sredstava za njihovo ostvarivanje. Na temelju dodijeljenih ingerencija na snazi su različite politike kreirane prema političkoj volji vladajućih struktura umjesto prema realnim potrebama obzirom da obim i ostvarivanje prava ovise od ekonomske moći različitih administrativnih dijelova BiH. Pored ovih, vidljivijih problema, učesnici javnih konsultacija održanih širom Bosne i Hercegovine navodili su još niz drugih oblika diskriminacije i kršenja prava koje su primijetili u svojim sredinama poput nezakonitih otpuštanja trudnica, nemogućnosti zapošljavanja mladih žena, uskraćivanja ostvarivanja zakonom utvrđenih prava zbog nedostatka finansijskih sredstava posebno kada su u pitanju nezaposlene majke porodilje. Istaknut je također i problem u ostvarivanju prava nekih specifičnih kategorija kao što su žene zaposlene u nevladinom sektoru koje ostvaruju primanja na temelju projektnih budžeta odobrenih od strane donatorskih organizacija koje, u većini slučajeva, nemaju razumijevanja za ove potrebe. U ovu kategoriju spadaju i žene poduzetnice koje imaju vlastiti obrt.

U suštini, svako rješenje koje ne predviđa naknadu svakoj zaposlenoj majci za vrijeme odsustvovanja zbog trudnoće, poroda i njege djeteta u stopostotnom iznosu njene plate kao i novčanu pomoć svakoj nezaposlenoj majci čiji iznos treba biti utvrđen na temelju stvarnih

potreba ili prosječne plate, je diskriminatorno. Osim toga neophodno je osigurati sistemsku podršku i u ostalim sektorima prije svega u oblasti zdravstvene zaštite te predškolskog odgoja i obrazovanja u cilju uspostavljanja odgovarajućeg sistema brige o porodici.

Problem je višestruk zbog čega imamo različitih oblika diskriminacije, koji upravo proističu iz različitih normativnih rješenja, pa je ta „teritorijalna diskriminacija“ zapravo zbirni izraz koji podrazumijeva i slijedeće oblike:

- različito normativno određene vrste naknada i visina naknada za majke porodilje (i zaposlene i nezaposlene)
- diskriminacija između žena na istoj administrativnoj teritoriji-zaposlene/nezaposlene; radna i socijalna prava; visine beneficija,...
- diskriminacija očeva- između žena i muškaraca po pitanju prava brige o djetetu u smislu korištenja plaćenog/neplaćenog odsustva, i svih drugih prava koja iz prava o brizi o djetetu proističu...
- diskriminacija poslodavaca na teritorijalnom principu (ko plaća poreze i doprinose)
- normativno su različito uređeni izvori finansiranja, što dovodi do situacije da „bogatija“ područja imaju veću paletu prava i sa pojedinačno većim iznosima

Obzirom na različito uređenje, obim i ostvarivanje prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u BiH u nastavku je pregled stanja i problema u ovoj oblasti u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH.

1.1. Prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u Federaciji BiH

U Federaciji BiH ne postoji propis koji na jedinstven način reguliše ostvarivanje prava iz oblasti zaštite porodice sa djecom u okviru kojih su i prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta. Na temelju Ustava FBiH nadležnosti u ovoj oblasti se dijele između Federacije i 10 kantona uz obavezu Federacije da kreira okvirnu politiku u oblasti zaštite porodice s djecom, dok se propisima kantona bliže uređuju uslovi, način, postupak, organi i finansiranje stečenih prava. Obzirom na neujednačen razvoj i različitu ekonomsku moć kantona ovaj vid decentralizacije u FBiH postao je mehanizam provođenja institucionalne diskriminacije.

Osnovna prava majki porodilja u FBiH okvirno su utvrđena Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine FBiH” broj 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09). Naime, članom 89. određeno je da su temeljna prava koje ostvaruje porodica sa djecom, između ostalih, naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta i novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu. Članom 90. utvrđeno je da se način, postupak, organi i finansiranje ovih prava bliže uređuju kantonalnim propisima s tim da se propisom kantona mogu utvrditi i druga prava porodice sa djecom. Prava zaposlenih majki porodilja regulirana su i Zakonom o radu FBiH (Službene novine FBiH broj 43/99, 32/00, 29/03). Ovim Zakonom utvrđeno je da zaposlenica za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta ima pravo na porođajno odsustvo u trajanju od jedne godine neprekidno (član 55) i da za to vrijeme ima pravo na naknadu plaće (član 72), bez detaljnijih odredbi o iznosima naknade. U skladu sa članom 93. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, utvrđuje se u procentu od ostvarene plaće u periodu od šest mjeseci prije porođaja. Taj procenat, vrednovan na osnovu šestomjesečnog rasta plata u kantonu, utvrđuje se propisom kantona. Pravo na novčanu pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu također se uređuje kantonalnim propisima.

Iako je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom koji je donesen 1999. godine propisano da su kantoni, radi provođenja ovog Zakona, bili dužni u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu Zakona donijeti odgovarajuće propise i opće akte iz svoje nadležnosti (član. 103), još uvijek svi kantoni nisu donijeli propise

kojima je regulirana oblast zaštite porodice sa djecom. Izostavljanje propisanih sankcija za kantone koji ne provode zakone produbljuju regionalne razlike i diskriminaciju. Međutim, i u kantonima u kojima postoje propisi prisutna je neujednačenost u ostvarivanju prava. Različito su određene osnovice i procenti za obračunavanje naknade umjesto plaće za zaposlene majke porodilje dok su naknade za nezaposlene porodilje, ukoliko je to pravo regulirano, uglavnom jednokratne i u vrlo niskim iznosima. U nastavku slijedi pregled prava majki porodilja u skladu sa kantonalnim propisima.

1.1.1. Kanton Sarajevo

Na području Kantona Sarajevo ova oblast uređena je kantonalnim Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Kantona Sarajevo, broj 16/02, 8/03, 2/06 i 21/06) i Naredbom o iznosima po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Kantona Sarajevo, broj 26/09). Članom 142. Kantonalnog zakona saglasno članu 6, stav 2a Naredbe propisano je da žena majka u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta ima pravo na naknadu umjesto plaće u iznosu od 360 KM mjesečno. Međutim, na osnovu člana 143. Kantonalnog zakona iznos naknade utvrđuje se u postupku za svaku ženu posebno, u vrijednosti 60% prosječne neto plaće u FBiH s tim da taj iznos ne može biti manji od najniže plaće za zaposlenike u FBiH određene propisima Vlade Federacije, odnosno Općim kolektivnim ugovorom ("Službene novine Federacije BiH", broj: 19/00)². Dakle, visina iznosa porodiljnih naknada u Kantonu Sarajevo mijenja se u skladu sa visinom prosječne plaće ostvarene u FBiH, prema podacima koje objavljuje Federalni zavod za statistiku. Od 01. februara 2010. godine za žene-majke u radnom odnosu isplaćuje se naknada u iznosu od 432,00 KM i primjenjivat će se do naredne izmjene prosječne plaće ostvarene u Federaciji BiH. Ukoliko žena-majka u radnom odnosu nije zasnovala radni odnos najmanje šest mjeseci prije poroda, naknada plaće obračunava se u visini od 50% od najniže plaće u Federaciji BiH, te se u skladu sa prethodno navedenim, ovim korisnicama po posljednjim podacima Federalnog zavoda za statistiku isplaćuje 216,00 KM. Žena-majka koja nije u radnom odnosu ili se nalazi na redovnom školovanju po navedenoj Naredbi ima pravo na novčanu pomoć u iznosu od 120,00 KM mjesečno u trajanju od godinu dana. Takođe je prethodno navedenom Naredbom propisano da jednokratnu novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta ostvaruju korisnici dodatka na djecu u iznosu od 210,00 KM. Pored ovog davanja žena-majka ima pravo na pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci starosti i dodatnu ishranu za majke-dojilje u iznosu od 48,00 KM mjesečno. Ovo pravo se ostvaruje takođe samo ukoliko su ispunjeni uslovi za ostvarivanje prava na dječiji dodatak. O pravima u oblasti zaštite porodice sa djecom u prvom stepenu rješavaju nadležne općinske službe za pitanja zaštite porodice sa djecom, a u drugostepenom postupku o pravima i obavezama po osnovu Kantonalnog zakona rješava resorno kantonalno ministarstvo. Sredstva za finansiranje zaštite porodice sa djecom, u okviru koje se nalazi pravo na naknadu ženi-majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, finansiraju se iz kantonalnog budžeta, a dinamika isplate naknada u Kantonu Sarajevo, prema podacima iz resornog kantonalnog ministarstva je redovna.

1.1.2. Tuzlanski kanton

Prava iz oblasti socijalne zaštite za majke porodilje na području Tuzlanskog kantona regulisana su Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom TK (Službene novine TK broj: 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06 i 11/09). Naknada umjesto plaće ženi-majci, odnosno drugoj osobi u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta iznosi 90% od prosječne plate ostvarene u periodu od šest mjeseci prije porođaja ili 55% prosječne plate u FBiH, ako je to povoljnije za porodilju. Naknadu plate obračunava i zaposlenici porodilji iz svojih sredstava isplaćuje poslodavac kod kojeg je u radnom odnosu, a taj iznos mu na zahtjev refundira Ministarstvo za rad i socijalnu politiku TK uz propisanu dokumentaciju i rješenje mjesno nadležnog centra za

² Članom 5. Općeg kolektivnog ugovora FBiH propisano je da najniža plaća ne može biti manja od 55% prosječne plaće ostvarene u FBiH

socijalni rad. U 2009. godini pravo na naknadu umjesto plaće za vrijeme odsustvovanja s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta ostvarilo je 1150 majki, a ukupan iznos isplaćenih sredstava je 7 638 852 KM. Majke porodilje koje nisu u radnom odnosu ostvaruju pravo na pomoć u prehrani djeteta u trajanju od šest mjeseci po 100 KM mesečno. U 2009. godini ovo pravo ostvarilo je 997 korisnica za što je iz kantonalnog budžeta izdvojeno 1 148 880 KM. Zakonom je predviđena i jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, međutim, prema podacima iz Ministarstva za rad i socijalnu politiku TK ovo pravo u 2009. godini nije realizirano. Isplata ostalih ostvarenih naknada, kako navode u resornom kantonalnom ministarstvu, realizira se redovno, u skladu sa podnesenim zahtjevima, zakonskim procedurama i dinamikom punjenja budžeta. Postupak za ostvarivanje prava žene-majke na pomoć u prehrani djeteta u trajanju od šest mjeseci i prava na jednokratnu pomoć za opremu novorođenčeta vodi mjesno nadležni centar za socijalni rad.

Vlada TK usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Tuzlanskog kantona (Službene novine TK broj: 17/11) koji će se primjenjivati od 1. aprila 2012. godine. U cilju pravičnije raspodjele raspoloživih sredstava i stvaranja mogućnosti isplate naknade za majke porodilje koje nisu u radnom odnosu, u narednom periodu, navedenim Zakonom (član 4. i član 34. stav 1) za obračun naknade majkama porodiljama u radnom odnosu umjesto prosjeka plate F BiH uzima se prosjek TK, a iznos naknade je ograničen i ne može biti veći od prosječne plate u TK, s tim da poslodavac može isplatiti razliku plate od punog iznosa.

1.1.3. Srednjobosanski kanton

Naknada umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu za vrijeme dok je odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta na području Srednjobosanskog kantona uređena propisima o radu i radnim odnosima i Zakonom o socijalnoj skrbi, skrbi o civilnim žrtvama rata i skrbi o obitelji s djecom (Službene novine Kantona Središnja Bosna broj: 107/05). Nadoknada se utvrđuje u postotku u kojem poslodavac redovito uplaćuje doprinose za penzijsko-invalidsko osiguranje i zdravstveno osiguranje porodilje, s tim da ne može biti veća od 50% od iznosa ostvarene plaće za razdoblje od 6 mjeseci prije porođaja valorizirane na temelju rasta plaća u tom razdoblju na području Kantona. Pravo na naknadu umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu ostvaruje se preko centara za socijalni rad odnosno službi za socijalnu zaštitu nakon dostavljanja liječničkog nalaza odnosno djetetovog rodnog lista te potvrde o prosječnoj plaći ostvarenoj u posljednjih 6 mjeseci prije porođaja. Smatra se da je žena majka u radnom odnosu i da može ostvariti pravo na nadoknadu umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu za vrijeme dok je odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta ako je u vrijeme ostvarivanja toga prava uredno zdravstveno i penzijski osigurana. Doprinose je dužan snositi poslodavac kod kojeg je žena-majka zaposlena. Naknada za porodilje izvan radnog odnosa isplaćuje se kao jednokratna novčana podrška u iznosu od 35% od iznosa prosječne mjesečne neto plaće ostvarene u prethodnoj godini u Kantonu. U istom iznosu utvrđena je i naknada za opremu novorođenčeta koja se također isplaćuje kao jednokratna novčana pomoć. Naknade za porodilje se, prema informacijama iz Ministarstva zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona, isplaćuju redovno svaki mjesec preko ministarstva, a prema zahtjevima centara za socijalni rad.

1.1.4. Bosansko-podrinjski kanton

Zaposlene porodilje na području Bosansko-podrinjskog kantona, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde broj: 10/00, 5/03, 5/05, i 3/08) za vrijeme dok odsustvuju sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta ostvaruju pravo na naknadu umjesto plaće u iznosu od 80% plaće ostvarene u periodu od šest mjeseci prije porođaja. Naknada, koja ne može biti manja od 60% od prosječne plaće u Kantonu ostvarene u prethodnoj godini, isplaćuje se u periodu od 12 mjeseci. Nezaposlene porodilje, pod uslovima propisanim zakonom, ostvaruju pravo na novčanu pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja u visini od 25% od prosječne plaće u kantonu ostvarene u prethodnoj godini (149,50KM) u

periodu od 12 mjeseci od dana porođaja. Pravo na jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta ostvaruje se u iznosu od 35% od prosječne plaće u Kantonu ostvarene u prethodnoj godini ako su ispunjeni uslovi za ostvarivanje dodatka na djecu. Pod istim uslovima, uz prethodno pribavljenu potvrdu za prehranu djeteta od nadležne zdravstvene ustanove, ostvaruje se pravo na pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci starosti i dodatnu ishranu za majke dojilje. Svaka porodica ima pravo i na mjesečnu novčanu naknadu za novorođeno treće i svako sljedeće dijete bez obzira na imovinski cenzus u iznosu od 40% od prosječne plaće u kantonu što iznosi 239,50 KM. Novčane naknade i novčana davanja utvrđena Kantonalnim zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom isplaćuju se kontinuirano u skladu sa planiranom dinamikom. Javna ustanova Centar za socijalni rad Bosansko-podrinjskog kantona Goražde nadležna je za realizaciju utvrđenih prava te obavlja sve poslove iz domena socijalne i dječije zaštite na području BPK Goražde.

1.1.5. Zapadno-hercegovački kanton

Prava majki porodilja s područja Zapadno-hercegovačkog kantona uređena su na temelju Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Narodne novine ŽZH, broj:16/01, 11/02, 4/04, i 9/05). U skladu sa ovim Zakonom porodiljski dopust, za koji ženi-majci u radnom odnosu pripada mjesečna naknada plaće, traje 12 mjeseci. Naknadu umjesto plaće ostvaruje žena majka u radnom odnosu ako je bila zaposlena najmanje šest mjeseci kod pravnih i fizičkih osoba prije porođaja. Naknada plaće iznosi 70% od njene prosječne mjesečne plaće na koju su redovno plaćani doprinosi u razdoblju od šest mjeseci prije porođaja. Ženi-majci koja nije u radnom odnosu pripada novčana pomoć u trajanju od šest mjeseci računajući od dana poroda. Iznos mjesečne naknade je utvrđen u iznosu od 100,00 KM. Za opremanje svakog novorođenog djeteta majkama pripada jednokratna novčana pomoć i to u iznosu 300,00 KM za zaposlene i 500,00 KM za nezaposlene majke. Isplate po ovim pravima, prema informaciji uz resornog kantonalnog ministarstva teku redovno, ali sa malim zakašnjenjem. Za donošenje rješenja u prvom stepenu nadležan je centar za socijalni rad općine u kojoj žena-majka ima prebivalište, a za rješavanje u drugom stepenu i isplate po ovim pravima nadležno je Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Zapadno-hercegovačkog kantona.

1.1.6. Zeničko-dobojski kanton

Članom 112. Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 13/07) utvrđena su sljedeća prava majki porodilja s područja Zeničko-dobojskog kantona: naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta; novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu; jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci starosti i dodatna ishrana za majke-dojilje. Naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, iznosi 80% od prosječne plaće koju je porodilja ostvarila u posljednjih šest mjeseci prije početka korištenja porodiljskog odsustva. Zeničko-dobojski kanton iz svog bužeta izdvaja i sredstva za sve poreze i doprinose na neto plaće porodilja. U 2009. godini za ovaj vid finansiranja iz kantonalnog budžeta izdvojeno je 7.600.000 KM. Novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene majke koja nije u radnom odnosu, iznosi 150 KM po svakom novorođenom djetetu. U 2009. godini ovo pravo ostvarile su 1.380 porodilje, a iz budžeta je izdvojeno 185.025 KM. Jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, iznosi 15% od posljednje objavljene prosječne plaće Kantona. U 2009. godini ovo pravo je ostvarilo 1.380 porodilje, a iz budžeta je izdvojeno 118.296 KM. Pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke dojilje, iznosi 10% od prosječne plaće Kantona. U 2009. godini ovo pravo su ostvarile 1.380 porodilje, a iz budžeta je izdvojeno 395.690 KM. Za ukupnu zaštitu žena-majki koje nisu u radnom odnosu iz Budžeta ZDK u 2009. godini izdvojeno je

699.011 KM za 1.380 porodilje. Navedene isplate, kako za zaposlene tako i za nezaposlene porodilje, prema informacijama iz resornog kantonalnog ministarstva vrše se redovno svaki mjesec. Za realizaciju ovih prava kao prvostepeni organi nadležni su centri za socijalni rad i nadležne općinske službe socijalne zaštite, dok je drugostepeni organ Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona. Finansiranje se vrše u cijelosti iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona. Zakonska rješenja su nepromijenjena i od septembra 2011. godine su dopunjena Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj 13/11) na način da nezaposlene samohrane majke – porodilje mogu ostvariti pravo na zdravstvenu zaštitu za vrijeme trudnoće, porođaja i do uzrasta djeteta do godinu dana, dok djeca ovo pravo mogu ostvariti od rođenja do polaska u osnovnu školu, ukoliko nisu osigurani po drugom osnovu.

1.1.7. Unsko- sanski kanton

Naknada umjesto plaće ženi-majci koja je u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službeni glasnik USK broj: 5/00, 7/01), utvrđuje se u iznosu od 50% njene prosječne plaće ostvarene u periodu od šest mjeseci prije porođaja, valorizovane po osnovu rasta plaća na području Kantona u tom periodu. Iznos naknade utvrđuje se u postupku za svaku ženu majku posebno s tim da taj iznos ne može biti manji od 50% prosječne mjesečne plaće ostvarne na području Kantona u prethodnoj godini objavljene od nadležnog organa. Novčana pomoć za porodilju koja nije u radnom odnosu ostvaruje se u vidu jednokratne novčane pomoći u iznosu od 100 KM. Jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta te pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci starosti i dodatnu ishranu za majke dojilje, prema informacijama iz resornog ministarstva Unsko-sanskog kantona se ne isplaćuju. Za realizaciju navedenih prava kao prvostepeni organ nadležni su centri za socijalni rad, dok je drugostepeni organ Ministarstvo zdravstva i socijalne politike USK.

1.1.8. Kanton 10

Na području Kantona 10 pravo na porodiljne naknade imaju zaposlene majke a one koje nisu u radnom odnosu pravo na jednokratnu novčanu pomoć. Porodiljna naknada se isplaćuje na temelju Odluke o pravima na naknade ženama-majkama (Narodne novine HBŽ 1/05). Prema članu 1. navedene Odluke pravo na naknadu plaće za vrijeme porodiljskog dopusta ostvaruje žena zaposlenica s područja ovog Kantona koja je prije početka korištenja porodiljskog dopusta ostvarila radni staž u neprekidnom trajanju najmanje 12 mjeseci i za koju je vršena uplata doprinosa u skladu sa propisima u području zdravstvenog osiguranja. Isto tako u Odluci je navedeno da je osnovica za naknadu plaće prosječna plaća koju je žena zaposlenica ostvarila u periodu od 12 mjeseci prije početka korištenja porodiljskog dopusta, a visina se utvrđuje u iznosu od 80% od osnovice za naknadu. Utvrđena naknada plaće ne može biti veća od prosječne plaće na području ovog Kantona u mjesecu koji prethodi početku korištenja porodiljskog dopusta, odnosno ne može biti manja od 150 KM mjesečno. Naknada plaće isplaćuje se u razdoblju od 12 mjeseci od dana poroda. U skladu sa Odlukom Vlade Kantona 10 visina jednokratne novčane pomoći nezaposlenim majkama je 100 KM. Institucije nadležne za provođenje navedenih prava su Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih, Zavod za zdravstveno osiguranje i Centar za socijalni rad Kantona 10.

1.1.9. Hercegovačko-neretvanski kanton

Na području Hercegovačko-neretvanskog kantona nisu doneseni propisi koji reguliraju oblast zaštite porodice sa djecom. Odlukom Vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona određeno je da majke porodilje imaju pravo na jednokratnu novčanu pomoć u visini od 400 KM za opremu novorođenog djeteta. Prema informacijama iz resornog kantonalnog ministarstva u 2009. godini isplaćeno je 1816 jednokratnih novčanih pomoći majkama porodiljama u ukupnom iznosu od 726 400 KM a za tri mjeseca 2010 godine porodiljama je isplaćeno 525

jednokratnih novčanih pomoći u ukupnom iznosu od 210 000 KM, dok je u 2011. godini isplaćeno 1.858 jednokratnih pomoći za opremu novorođenog djeteta u iznosu od 743.200 KM. Za realizaciju ovog prava zaduženi su centri ili službe za socijalni rad i Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike HNK.

1.1.10. Posavski kanton

Pravo na naknadu umjesto plaće zaposlenim majkama dok odsustvuju s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta na području Posavskog kantona nije uređeno adekvatnim zakonom, tako da isplata naknada ovisi od slobodne volje poslodavaca. U programu rada Ministarstva zdravstva, rada i socijalne politike Posavskog kantona za 2009. godinu bila je uvrštena aktivnost vezana za upućivanje u proceduru donošenja sveobuhvatnog propisa za sve porodilje kojim će se urediti visina i trajanje porodiljnih naknada za sve kategorije korisnica. Nezaposlene porodilje imaju pravo na novčanu naknadu u iznosu od 150 KM za dječiji doplatnik u trajanju od šest mjeseci. Ovom naknadom, koja se isplaćuje putem Centra za socijalni rad, prema informacijama iz resornog kantonalnog ministarstva obuhvaćeno je 65% djece u Posavskom kantonu. U budžetu za 2012. godinu planirana su sredstva za naknade nezaposlenim majkama. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike Posavskog kantona u 2012. godini planira uputiti u proceduru donošenja sveobuhvatnog propisa za sve porodilje, kojim će se urediti visina i trajanje porodiljnih naknada za sve kategorije korisnica.

1.2. Prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u Republici Srpskoj

Prava majki porodilja u Republici Srpskoj definisana su postojećom zakonskom regulativom na način da zaposlene porodilje imaju pravo na porodiljsko odsustvo i naknadu plate za vrijeme trajanja odsustva, dok nezaposlene porodilje imaju pravo na materinski dodatak prema posebnim socijalnim uslovima. Pravo na refundaciju naknade plate za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva regulisano je članom 79. Zakona o radu (Prečišćeni tekst, Sl. glasnik RS br. 55/07), u kome je propisano da žena za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta ima pravo na porodiljsko odsustvo u trajanju jedne godine neprekidno, a za blizance i svako treće i naredno dijete u trajanju od 18 mjeseci neprekidno. Članom 84. stav 1. Zakona o radu je propisano da za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva žena ima pravo na naknadu plate u visini prosječne plate koju je ostvarila u toku posljednja tri mjeseca prije otpočinjanja porodiljskog odsustva i da se naknada mjesečno usklađuje sa rastom prosječnih plata u RS. Stavom 2. istog člana propisano je da u slučaju ako žena nije ostvarila platu za svih posljednjih šest mjeseci naknada plate se isplaćuje u visini plate koja joj pripada u skladu sa kolektivnim ugovorom u mjesecu koji prethodi mjesecu otpočinjanja porodiljskog odsustva. Članom 94. stav 2. Zakona o radu propisano je da se ne može odrediti manji iznos naknade plate od 50% prosječne plate koju je radnik ostvario u određenom prethodnom periodu ili od plate koju bi ostvario da je bio na radu. U Republici Srpskoj naknada plate za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva se isplaćuje u 100% iznosu utvrđene osnovice na teret Javnog fonda za dječiju zaštitu RS i to za period od 11 odnosno 17 mjeseci, a poslodavci isplaćuju naknadu samo za prvi mjesec porodiljskog odsustva. U skladu sa Zakonom o radu i Zakonom o dječijoj zaštiti (Službeni glasnik RS broj 04/02, prečišćeni tekst, 17/08 i 1/09) poslodavac vrši isplatu naknade plate porodilji u visini propisanoj zakonom, a nakon izvršene isplate podnosi zahtjev za refundaciju isplaćene naknade neto plate porodilji centru za socijalni rad odnosno službi za socijalnu i dječiju zaštitu u opštinama koje nemaju formiran centar. Zakonom o dječijoj zaštiti je propisan rok za podnošenje zahtjeva za refundaciju koji iznosi 12 mjeseci od dana otpočinjanja porodiljskog odsustva majke za koju se traži refundacija. U 2009. godini ovo pravo pravo je koristilo prosječno 3700 porodilja, a zaključno sa aprilom 2010 godine poslodavcima je izvršena isplata refundacija naknade plate za 2000 zaposlenih porodilja. Refundacija isplaćene naknade plate poslodavcima se vrši sukcesivno, u okviru raspoloživih sredstava s tim što prioritet u isplati imaju poslodavci proizvodnih djelatnosti, tekstila, kože i obuće i njima se redovno vrši refundacija.

Nezaposlene majke ostvaruju pravo na materinski dodatak pod uslovom da lična primanja, prihodi od pokretne imovine i katastarski prihod ne prelaze utvrđeni cenzus (100 KM po

članu porodice). Ovo pravo se ostvaruje za prvo troje djece po redu rođenja u trajanju od jedne godine. Pravo na materinski dodatak regulisano je odredbama članova 15. i 16. Zakona o dječijoj zaštiti i maksimalno iznosi do 30% od prosječne plate ostvarene u privredi RS u prethodnoj godini. Rok za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje ovog prava je 90 dana od dana rođenja djeteta, s tim da se u opravdanim slučajevim može produžiti. Javni fond za dječiji zaštitu, u skladu sa Odlukom o nominalnom iznosu materinskog dodatka i dodatka na djecu te cenzusima za ostvarivanje navedenih prava u 2010. godini i Finansijskim planom Fonda, vrši redovnu isplatu materinskog dodatka u iznosu od 100 KM po djetetu u trajanju od jedne godine. U 2009. godini pravo na materinski dodatak ostvarilo je prosječno 3300 majki, a zaključno sa aprilom 2010. ovo pravo ostvarilo je 3605 nezaposlenih majki.

1.3. Prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta u Brčko Distriktu BiH

Naknada plate ženi-majci, odnosno ocu, usvojiocu ili staraocu djeteta koji su u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuju s posla radi trudnoće, porođaja odnosno njege djeteta ostvaruje se u skladu sa propisima o radnim odnosima koji važe u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Zakonom o radu BD BiH (Službeni glasnik BD broj: 8/03, 33/04 i 29/05) određeno je da zaposlenik ima pravo na naknadu plate za period u kojem ne radi zbog porodijskog odsustva. U skladu sa Zakonu o zdravstvenom osiguranju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BD broj: 01/02, 07/02, 19/07) naknada plate se obračunava od osnovice koju predstavlja prosječna plata isplaćena osiguraniku u posljednja tri mjeseca koja prethode mjesecu u kojem nastupi slučaj na osnovu kojeg se stiče pravo na naknadu. Naknada plate se utvrđuje u visini od 100% od osnovice za naknadu, s tim da ne može biti ispod minimalne plate za mjesec za koji se naknada obračunava, niti iznad maksimuma koji određuje Skupština Distrikta, na osnovu prijedloga Fonda zdravstvenog osiguranja i prethodnog mišljenja Odjela za zdravstvo. Za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog komplikacija prouzrokovanih trudnoćom i porođajem naknada plate iznosi 80% od osnovice. Za realizaciju prava na naknadu plaće nadležan je Fond zdravstvenog osiguranja BD BiH. U skladu sa članom 10. Zakona o dječijoj zaštiti BD BiH (Službeni glasnik BD BiH broj 1/03) majke koje nisu u radnom odnosu ostvaruju pravo na majčinski dodatak. Majčinski dodatak se isplaćuje u trajanju od tri mjeseca i iznosi 15% od prosječne plate u Brčko Distriktu utvrđene prema posljednjem objavljenom podatku Uprave prihoda BD BiH. Za mjesec maj 2010. godine iznos majčinskog dodatka je bio 119 KM. Za realizaciju isplata po osnovu prava na majčinski dodatak nadležan je Pododjel za socijalnu zaštitu BD BiH i isplata se, prema informacijama iz Odjela za zdravstvo i ostale usluge BD BiH, vrši svakog mjeseca.

1.4 Statistički podaci³

Tabela 1: Federacija BiH: Naknada ženi majci koja je u radnom odnosu⁴

KANTON	2005.	2006.	2007.	2008.
Unsko-Sanski	50% od plaće žene	Nema podataka	50% od plaće, 251-977 KM	50% od plaće, 150 -1355 KM
Posavski	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
Tuzlanski	60% od plaće žene, 55% od plaće kantona	Nema podataka	55% od plaće žene ili 90% od plaće kantona, 280-1369 KM	55% od plaće žene ili 90% od plaće kantona, 280-1340 KM
Zeničko-Dobojski	80% od plaće žene	Nema podataka	80% od plaće žene, 150-588 KM	80% od plaće žene, 200-639 KM

³ Podaci preuzeti iz Izvještaja BiH o implementaciji Europske socijalne povelje (revidirane) za period 2005-2009

⁴ Izvor podataka Ministarstvo za rad i socijalnu politiku FBiH

Bosansko-Podrinjski	80% od plaće žene	Nema podataka	80% od plaće žene, 261-888 KM	80% od plaće žene, 359 KM
Srednjobosanski	50% od plaće žene	Nema podataka	50% od plaće žene, 230 KM	50% od plaće žene, 250-300 KM
Hercegovačko-Neretvanski	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
Zapadno-Hercegovački	70% od plaće žene	Nema podataka	70% od plaće žene, 119 -1757 KM	70% od plaće žene, 119 -1757 KM
Sarajevski	60% od prosječne plaće kantona (342KM)	Nema podataka	60% od prosječne plaće kantona (342KM)	60% od prosječne plaće kantona (360KM)
Kanton 10	80% od plaće žene	Nema podataka	80% od plaće žene, 249-1671 KM	80% od plaće žene, 216 -781 KM

Tabela 2: Naknada ženi-majci u radnom odnosu- broj korisnika/ca⁵

KANTON	2005.	2006.	2007.	2008.
Unsko-Sanski	445	Nema podataka	576	566
Posavski	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
Tuzlanski	397	Nema podataka	605	1582
Zeničko-Dobojski	674	Nema podataka	1002	978
Bosansko-Podrinjski	48	Nema podataka	47	66
Srednjobosanski	359	Nema podataka	367	417
Hercegovačko-Neretvanski	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
Zapadno-Hercegovački	270	Nema podataka	265	357
Sarajevski	1136	Nema podataka	1412	1751
Kanton 10	-	Nema podataka	271	626
Ukupno F BiH	3329	-	4545	6343

Tabela 3: Broj porodilja u RS koje su koristile porod. odsustvo i iznos isplaćenih sredstava⁶

Prava iz Zakona o dječijoj zaštiti	2005		2006		2007		2008		2009	
	Pros. br. koris.	Iznos u KM	Pros. br. koris.	Iznos KM	Pros. br. koris.	Iznos U KM	Pros. br. koris.	Iznos U KM	Pros. br. koris.	Iznos U KM
Naknada plaće	1985	4.015.569	2355	4.924.122	2662	6.615.187	3678	13.724.747	3736	26.070,66
Prosjeak naknade	1002		1171		1351		1784		1872	
Rad ½ radnog vremena	28	55.518	32	74913	44	116023	55	255673	60	232885

Brčko Distrikt: broj porodilja i refundacija trudničko-porodiljskog odsustva⁷

	2005	2006	2007	2008	2009

⁵ Izvor podataka Ministarstvo za rad i socijalnu politiku FBiH

⁶ Izvor podataka Javni fond dječije zaštite RS

⁷ Izvor podataka Vlada BD BiH

Ukupno firmi	60	131	123	196	234
Broj zaposlenika/ca na porodiljskom	63	158	151	241	331
Iznos isplaćenih sredstava (KM)	103584,44	385599,19	338599,19	760699,26	650000

2. Posljedice problema

Ovakva podijeljena nadležnost i neujednačena prava dovode do pravne nesigurnosti i diskriminacije žena koje na različite načine ostvaruju ili im se osporava i onemogućava ostvarivanje prava na naknadu za vrijeme porodiljnog dopusta. Usljed teške ekonomske situacije u zemlji i smanjenog priliva sredstava u budžete sve češće pristižu informacije s terena o smanjenu obima ili čak ukidanja pojedinih prava po osnovu trudnoće, poroda i njege djeteta. S druge strane, iz istog razloga, u nekim područjima dolazi do kašnjenja u refundiranju poslodavcima iznosa za naknade umjesto plaće zaposlenim porodiljama kao i isplata navčane pomoći za porodilje koje nisu u radnom odnosu. Ovakva situacija dodatno doprinosi uslozljavanju ozbiljnih demografskih i populacijskih problema, u našoj zemlji. BiH se suočava sa opadanjem trenda nataliteta i fertiliteta te povećanjem trenda mortaliteta u posljednjih deset godina što se značajno odražava na populacijsku politiku zemlje, te je važno da se ovi indikatori uključe u reforme sektorskih politika. Prirodno kretanje stanovništva, praćeno stopama vitalne statistike, prema podacima Agencije za statistiku BiH, pokazuje upozoravajuće tendencije. Stopa nataliteta ima tendenciju blagog opadanja od 9,9 promila u 2001. do 9 promila u 2009. godini dok stopa mortaliteta bilježi lagani porast. Na ovaj problem se kontinuirano upozorava u izvještajima različitih institucija i organizacija u BiH.

*„Pad prirodnog priraštaja u BiH posebno je izražen. Trenutna situacija zahtijeva snažan koordinirani odgovor državnih vlasti, posebno u sektorima zdravstva i socijalne zaštite koji bi trebali da preuzmu ulogu lidera u procesu poboljšanja stope nataliteta. Razvoj državne strategije poticaja priraštaja u ovom segmentu je važna aktivnost. Stoga treba intenzivnije raditi na populacijskoj politici i socijalnoj zaštiti porodica s djecom“.*⁸

*„...Ovom prilikom Ombudsmeni za ljudska prava su dužni istaći problem nataliteta u BiH koji će postojećom zakonskom regulativom sasvim sigurno biti još više ugrožen...“*⁹

*„U BiH u prvih devet mjeseci 2010. godine bilo je 25 264 živorođena djeteta, što u odnosu na isti period 2009. godine pokazuje pad za 2,04%. U istom periodu sklopljeno je 15. 389 brakova što u odnosu na isti period 2009. godine pokazuje smanjenje nupcijaliteta za 5,16%“*¹⁰

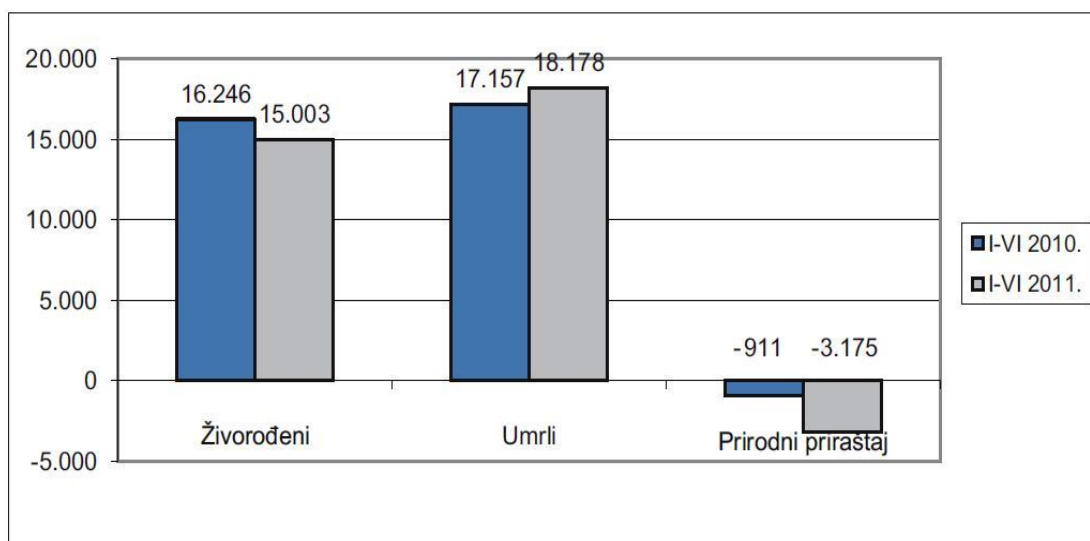
*„U Bosni i Hercegovini tokom prvih šest mjeseci 2011. godine bilo je 15.003 živorođena djeteta, što u odnosu na isti period 2010. godine pokazuje pad broja živorođenih za 7,65%; a umrlo je 18.178 osoba, što u odnosu na isti period 2010. godine pokazuje rast broja umrlih za 5,95%“.*¹¹

⁸ Napredak u realizaciji Milenijskih razvojnih ciljeva u BiH 2010, Ministarstvo finansija trezora BiH i Tim UN u BiH, Sarajevo 2010.

⁹ Specijalni izvještaj u vezi sa žalbama žena radi prava na naknade plaća za vrijeme porodiljskog odsustva, Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, Sarajevo-Banja Luka 2009.

¹⁰ Saopštenje Agencije za statistiku BiH, Sarajevo, Januar 2011

¹¹ Saopštenje Agencije za statistiku BiH, Sarajevo, Septembar 2011.

Grafikon: prirodno kretanje stanovništva Bosne i Hercegovine u prvih šest mjeseci 2010. i 2011. godine

Neadekvatna i nesistemska riješena podrška porodiljama utiče i na porast negativnog trenda rađanja u kasnijoj dobi koji u posljednjim godinama sve više prate i žene u BiH. Podaci iz bosanskohercegovačkih klinika ukazuju na sve veći broj žena koje se na prvu trudnoću odlučuju nakon tridesete godine života. Također i podaci Agencije za statistiku BiH pokazuju porast prosječne starosti žena kada rađaju prvo dijete. Sa stanovišta ljekara rađanje u kasnijoj dobi nije preporučljivo zbog velikog broja rizika kako za majku tako i za dijete što dalje uzrokuje probleme i za državu usljed potrebe za pojačanom brigom i izdvajanjima za takve slučajeve.

	prvo <i>First</i>	drugo <i>Second</i>	treće <i>Third</i>	četvrto <i>Fourth</i>	peto i više <i>Fifth and more</i>
2004.	24,34	26,92	29,74	31,36	33,34
2005.	24,41	27,80	30,59	32,32	34,02
2006.	24,51	27,92	30,55	32,20	33,79
2007.	24,76	27,93	30,57	32,55	34,12
2008.	24,94	28,15	30,83	32,76	34,08
2009.	25,25	28,33	30,98	32,60	34,05
2010.	25,87	28,91	31,61	33,10	34,02

Prosječna starost make prema redu rođenja živorođene djece¹²

Pored ovih problema zabilježen je i porast ekonomskih migracija trudnica i porodilja, kako iz BiH u susjedne zemlje tako i unutar zemlje. Čest je slučaj da nezaposlene trudnice iz BiH koje imaju hrvatsko državljanstvo odlaze da se porode u susjednu Hrvatsku kako bi tamo ostvarile mjesečnu naknadu od najmanje 400 KM. Ova pojava posebno je izražena u Hercegovačko-neretvanskom i Zapadno-hercegovačkom kantonu. S druge strane, Zapadnohercegovački kanton, nakon uvođenja davanja naknada i novčane pomoći porodiljama bilježi pojavu prijave porodilja iz Mostara i Čitluka budući da u HNK ovo pitanje

¹² Demografija 2010, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, Oktobar 2011.

upoće nije zakonski regulirano. Međutim ne susreću se samo ova dva kantona sa ovim problemom. Prisutne su i masovne migracije u Kanton Sarajevo, na čijem području se porodiljne naknade najredovnije isplaćuju kao i migracije između drugih administrativnih jedinica u BiH.

Također, zaposlene porodilje, usljed smanjenog obima naknade u odnosu na plate ili obračunavanja naknade u odnosu na prosječnu platu na nivou administrativne jedinice a ne njihovu osobnu (kao što je slučaj u kantonu Sarajevo), prekidaju porodiljsko odsustvo mnogo ranije nego što bi to činile kada bi primale naknade u punom iznosu ili na temelju njihovih prosječnih plata. Na ovaj način, pored majki, indirektno su diskriminirana i njihova djeca kojima je onemogućena majčinska briga i njega do jedne godine njihovog života. S druge strane, usljed niskih plata i neadekvatnih porodiljskih naknada žene nisu u mogućnosti da plaćaju državne ili privatne vrtiće te odlaze sa tržišta rada na koje se kasnije jako teško vraćaju.

„U 2009. godini stopa nezaposlenosti žena u BiH je veća (26 %) nego kod muškaraca (24%), bez značajnih razlika među entitetima, osim u BD-u BiH (stopa nezaposlenosti muškaraca je 29,5% a žena 28,8%, gdje se niža stopa nezaposlenosti žena objašnjava izuzetno visokom stopom neaktivnosti od 74,3 %). Žene zbog svoje uloge u porodici često nisu u mogućnosti da traže zaposlenje, naročito kada nemaju podršku porodice ili zajednice. Usluge koje bi omogućile zdravu ravnotežu između porodičnog i poslovnog života su slabo razvijene“¹³

DOB	15-24	25-49	50-64	15-64	15+
Stopa aktivnosti (%)	33	69	41	53	44
-muškarci	40	85	55	67	56
-žene	24	53	28	40	32
Stopa zaposlenosti (%)	17	53	34	40	33
- muškarci	22	67	45	51	43
- žene	11	40	24	29	24
Stopa nezaposlenosti (%)	49	23	17	25	24
- muškarci	47	21	18	23	23
- žene	53	25	15	26	26

Učešće u radnoj snazi prema starosnim grupama i spolu, 2009. godina¹⁴

Ovo su samo neke od mnogobrojnih posljedica koje uzorkuju problemi usljed neujednačenih i neadekvatnih porodiljnih naknada koje, ukoliko ne budu ozbiljno shvaćene i ne posveti im se dužna pažnja mogu ozbiljno utjecati na smanjenje nataliteta te zdravlje majki i njihove djece.

3. Potrebe za donošenje Akcionog plana

U prethodnom periodu zabilježene su brojne reakcije institucija, organizacija i pojedinaca u smislu zahtjeva za rješavanjem pitanja ujednačavanja prava majki porodilja u BiH i omogućavanja ostvarivanja propisanih prava, ali pomaka u pravcu sistemskog rješenja još uvijek nema. Jedan od pozitivnih primjera je rješenje problema diskriminacije u pogledu prava na ostvarivanje porodiljne naknade žena zaposlenih u institucijama BiH. Nakon brojnih žalbi te reagovanja zakonodavne i izvršne vlasti, gender mehanizama i Institucije ombudsmena u BiH presudom Ustavnog suda BiH (Sl. glasnik BiH 80/10) ukinut je sporni član 35. Zakona o plaćama u institucijama BiH kojim je bilo propisano da zaposlenice u institucijama BiH na porodiljskom odsustvu pravo na naknadu plaće ostvaruju u skladu sa propisima kojima se uređuje ova oblast prema mjestu uplate doprinosa za svaku zaposlenicu. Ocijenjeno je da je sporna odredba diskriminatorna obzirom da zaposlenice imaju različita mjesta prebivališta, a propisi nisu ujednačeni i naloženo državnim institucijama

¹³ Strategija zapošljavanja u BiH 2010 – 2014, Rodna dimenzija; Ministarstvo civilnih poslova BiH, Sarajevo, April 2010.

¹⁴ Strategija zapošljavanja u BiH 2010 – 2014, Rodna dimenzija; Ministarstvo civilnih poslova BiH, Sarajevo, April 2010

da, u skladu sa svojim finansijskim mogućnostima, direktno isplate naknade zaposlenicama kako bi se izbjegao diskriminatorski tretman. Na ovaj način riješen je problem manjeg broja majki porodilja u BiH, međutim još uvijek je veliki broj žena koje se neravnopravno tretiraju po pitanju ostvarivanja prava na porodiljne naknade. Nemogućnost reagovanja uglavnom se pravda nedostatkom budžetskih sredstva te sukobom nedležnosti. Uz ova opravdanja, stanje je nepromijenjeno godinama, a tako će i ostati sve dok izvršna i zakonodavna vlast na svim nivoima ne prepoznaju oblast zaštite porodice i djece kao prioritete u svojim planovima i programima te osiguraju sredstva u budžetima za te namjene.

Ovo pitanje već duže vrijeme je u fokusu javnosti i registrovano je u izvještajima koje naša zemlja podnosi međunarodnim institucijama:

„Zaposleni i dalje imaju poteškoće prilikom ostarivanja socijalnih beneficija, posebno za vrijeme porodiljskog odsustva. Zakonodavni okvir za socijalne beneficije i penzije i dalje je iscjepkan“¹⁵

„Ostvarivanja prava na naknadu za vrijeme porodiljskog odsustva u BiH je potpuno različito tako da se ne može govoriti o jednakom položaju žena u BiH“¹⁶

Naglašavamo potrebu hitnog normativnog uređivanja ovog pitanja kako bi država svim majkama u BiH obezbijedila jednak tretman i pravo na porodiljsku naknadu. Ovo je jedan od načina usmjeravanja pažnje na populacionu politiku u smislu povećanja nataliteta koji bilježi zabrinjavajući pad. U tom pravcu, smatramo da bi jedan od koraka bio donošenje *Akcionog plana za unapređenje položaja majki porodilja u BiH uz uvođenje rodno odgovornog budžetiranja*.

4. Pravna osnova za donošenje Akcionog plana

Bosna i Hercegovina ima obavezu ispuniti standarde ljudskih prava iz oblasti socijalne sigurnosti i zaštite koji proizilaze iz međunarodnih dokumenata koje je država potpisala i ratificirala. Također, u procesu pridruživanja Evropskoj uniji ima obavezu uskladiti sistem socijalne sigurnosti i zaštite sa evropskim standardima iz ove oblasti. Ustav BiH predviđa 16 različitih međunarodno-pravnih dokumenata iz oblasti zaštite ljudskih prava i, prema ustavnim odredbama, primjena međunarodnih dokumenata ima prvenstvo u odnosu na domaće zakonodavstvo. Iz obimnog međunarodnog pravnog okvira izdvajamo nekoliko značajnijih dokumenata koji, između ostalog, regulišu i pitanja iz oblasti zaštite porodice sa djecom.

Među najznačajnijim međunarodnim dokumentima koji regulišu ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava je **Evropska socijalna povelja** koju je BiH ratificirala u septembru 2008. godine. Ratificiranjem ovog dokumenta BiH se obavezala na usklađivanje svih domaćih zakon i prakse sa standardima iz Povelje. Evropskom socijalnom poveljom i njenim Dodatnim protokolom zajamčeno pravo zaštite materinstva a članom 8. se precizno definira da zaposlene žene, u slučaju materinstva, i druge zaposlen žene kada god je to prikladno, imaju specijalnu zaštitu prilikom rada.

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima također obavezuje države da pruže majkama posebnu zaštitu za razumno vrijeme prije i poslije poroda, kao i da zaposlenim ženama obavezno plaćeno odsustvo ili odsustvo uz odgovarajuće davanje iz socijalnog osiguranja.

Evropski zakonik o socijalnoj sigurnosti je jedan od instrumenata Vijeća Europe namjenjen harmonizaciji zakonodavstva iz područja socijalne sigurnosti u Evropskoj uniji. To

¹⁵ Izvještaj o napretku BiH u 2010. godini/Ljudska prava i zaštita manjina/Ekonomska i socijalna prava, EC, Brisel 2010

¹⁶ Prvi izvještaj BiH o implementaciji Evropske socijalne povelje/Pravo zaposlenih žena na porodiljsku naknadu, Sarajevo, oktobar 2010.

je nadnacionalno socijalno zakonodavstvo koje će BiH, obzirom na izraženu političku volju za pridruživanjem Evropskoj uniji, morati prihvatiti kao osnove i smjernice za usklađivanje našeg sistema socijalne sigurnosti prema standardima Unije. Zakonik, koji su donijele države članice Vijeća Evrope, u saradnji sa Međunarodnom organizacijom rada, između ostalih, reguliše i ostvarivanje prava na porodično davanje i davanje za majčinstvo.

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) zabranjuje sve oblike diskriminacije žena. Ova konvencija garantuje pravo žena na socijalnu zaštitu, posebno u slučaju odlaska u penziju, nezaposlenosti, bolesti, invalidnosti, starosti i drugih nesposobnosti za rad, kao i pravo na plaćeno odsustvo. Također, predviđa pravo na zdravstveno osiguranje i sigurnost u radnim uslovima, uključujući i zaštitu bioloških i reproduktivnih funkcija žena.

Pored međunarodnih dokumenata puna zaštita porodice, majke i djece propisana je i najvišim državnim i entitetskim pravnim aktima BiH (Ustav BiH, II/3/j; Ustav FBiH, II/2/j; Ustav RS, čl.36). Također, ovo pitanje regulirano je i nizom zakona na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou čija rješenja nisu usaglašena, ali ni kao takva ne poštuju se u potpunosti. Riječ je o sljedećim zakonima:

1. BiH
 - a) Zakon o radu u institucijama BiH
 - b) Zakon o plaćama u institucijama BiH
2. Federacija BiH:
 - a) Zakon o radu FBiH
 - b) Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom
 - c) Zakon o pripadnosti javnih prihoda
3. Kantoni u FBiH
 - a) Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (7 kantona)
 - b) Odluka o pravima na naknade ženama majkama (jedan kanton)
4. Republika Srpska
 - a) Zakon o radu RS
 - b) Zakon o dječijoj zaštiti
5. Brčko Distrikt BiH
 - a) Zakon o radu BDBiH
 - b) Zakon o dječijoj zaštiti

Uzimajući u obzir domaće i međunarodne dokumente u kojima su propisane obaveze u oblasti zaštite ljudskih prava, među kojima su i prava majki porodilja, smatramo da Agencija za ravnopravnost spolova BiH ima osnovu za djelovanje u pravcu pripreme Akcionog plana za unapređenje položaja majki porodilja u BiH.

5. Ciljevi

Cilj akcionog plana:

1. Eliminirati diskriminaciju na temelju spola, prava i beneficija po osnovu trudnoće, poroda i brige o djetetu u BiH

Podciljevi/osnovni prioriteti akcionog plana:

1. osigurati političku volju i odgovornost svih aktera (vlade, ministarstva na svim nivoima)

2. osigurati kapacitete nadležnih ministarstava (znanje, vještine, ljudski i finansijski resursi)
3. osigurati horizontalnu i vertikalnu koordinaciju
4. osigurati gender senzitivne baze podataka
5. izmijeniti i dopuniti postojeće propise radi njihovog ujednačavanja na principima ravnopravnosti spolova
6. osigurati da planiranje, usvajanje i izvršavanje budžetskih programa budu u skladu sa zahtjevima gender odgovornog budžetiranja

6. Ključni akteri

U procesu unapređenja položaja porodilja u BiH neophodna je saradnja i doprinos svih nadležnih institucija i organizacija. Kao ključni akteri u ovom procesu prepoznati su:

Na nivou države:

1. Parlamentarna skupština BiH

- Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku
- Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma PS BiH

2. Vijeće ministara BiH

- Ministarstvo finansija i trezora
- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
- Agencija za ravnopravnost spolova

Na nivou Federacije BiH:

1. Parlament Federacije BiH

1.1 Predstavnički dom

- Komisija za jednakopravnost spolova
- Odbor za rad i socijalnu politiku
- Komisija za zaštitu ljudskih prava i sloboda

1.2. Dom naroda

- Komisija za jednakopravnost spolova
- Odbor za boračka i invalidska pitanja, rad, zdravstvenu i socijalnu zaštitu
- Komisija za ljudska prava i slobode

2. Vlada FBiH

- Ministarstvo finansija
- Ministarstvo rada i socijalne politike
- Gender centar FBiH

Na nivou kantona:

- Ministarstva finansija
- Ministarstva za rad i socijalnu politiku
- Skupštinske komisije za ravnopravnost spolova

Na nivou RS:

3. Narodna skupština RS

- Odbor jednakih mogućnosti
- Odbor za zdravstvo, rad i socijalnu politiku

4. Vlada RS

- Ministarstvo finansija
- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite
- Gender centar – centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade RS

Pored predstavnika vladinih institucija značajnu ulogu u procesu unapređenja položaja majki porodilja u BiH imaju i predstavnici civilnog društva, prije svega nevladine organizacije koje se bave promocijom i unapređenjem prava žena.

7. Prijedlozi mjera i aktivnosti

Evidentno je da je pitanje različitog reguliranja zaštite majčinstva u BiH već dugo izvor diskriminacije majki porodilja i u konačnici drastično kršenje ljudskih prava za što je odgovorna država, prema međunarodnim standardima. Činjenica da se u našoj zemlji bilježi stalno smanjenje nataliteta, posebno u onim dijelovima gdje pitanje zaštite majčinstva nije adekvatno regulirano ukazuje na potrebu usmjeravanje pažnje nadležnih institucija na rješavanje ovog pitanja. Prije svega institucije vlasti na svim nivoima trebaju prepoznati oblast zaštite majčinstva, porodice i djece kao oblast od prioriteta značaja te rješenje trenutnog diskriminirajućeg stanja uvrstiti kao jedan od prioriteta u svoje planove i programe rada. U tom pravcu, u narednom periodu, prema preporukama preko 200 predstavnika institucija, organizacija i pojedinaca uključenih u proces javnih konsultacija o ostvarivanju prava majki porodilja održanih u cijeloj BiH, potrebno je poduzeti konkretne korake u pravcu sistemskog rješavanja ovih pitanja. Kao prijedlog mogućih aktivnosti na nivou države BiH navedene su sljedeće:

1. Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u proces planiranja i izrade budžeta na svim nivoima vlasti u BiH
2. Kreirati državnu politiku u kojoj će biti postavljeni okviri za zaštitu majčinstva, porodice i djece u pravcu adekvatnog i ujednačenog reguliranja ove oblasti u cijeloj Bosni i Hercegovini. Iz ovog dokumenta trebaju proizaći strateške smjernice i konkretni akcioni planovi koje je potrebno sprovesti na svim nivoima vlasti.

Federacija BiH

1. Na nivou Federacije BiH ubrzati aktivnosti na donošenju Zakona o zaštiti porodice sa djecom u cilju obezbjeđivanja dostupnosti i ujednačenosti ovih prava u cijeloj FBiH¹⁷
2. Pokrenuti aktivnosti na formiranju posebnog budžetskog fonda za dječiju zaštitu na nivou Federacije BiH u cilju obezbjeđenja sredstava za redovnu isplatu nakanada u oblasti zaštite porodice sa djecom
3. Do donošenja novog pravnog okvira za uređenje pitanja zaštite porodice sa djecom u FBiH utvrditi mehanizme za unaprjeđenje položaja majki porodilja u kantonima u kojima nisu utvrđena prava na porodiljne naknade ili se utvrđena prava ne ostvaruju. U kantonima u kojima su na snazi propisi koji utvrđuju ova prava izvršna i zakonodavna vlast trebaju uložiti napor i osigurati dovoljna iznos sredstava u budžetima za potrebe dosljednog ostvarivanja utvrđenih prava.

Republika Srpska

¹⁷ Ministarstvo za rad i socijalnu politiku FBiH 2008. godine uputilo je u skupštinsku proceduru Nacrt zakona o zaštiti porodice sa djecom, čiji je radni tekst pripremljen još 2005. godine. Njime je predloženo da se u budžetu Federacije obezbijedi glavni dio sredstava za finansiranje osnovnih prava porodice sa djecom, među kojima su i naknade zaposlenim i nezaposlenim ženama-majkama za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta. Predloženo je i da se naknada zaposlenim porodiljama isplaćuje u visini prosječne plate koju je korisnica ostvarila prije stupanja na porodiljsko odsustvo. Nacrt je, prema informaciji koju smo dobili od Parlamenta FBiH, u nastavku 21. sjednice Predstavničkog doma povučen iz daljnje procedure od strane predlagagača, uz objašnjenje da je resornom federalnom naloženo potpuno uređenje oblasti socijalne zaštite donošenjem temeljnog zakona i daljim konkretiziranjem kroz izvedene zakone. U 2011. godini ponovno je pokrenuto pitanje donošenja ovog Zakona. Naime Ministarstvo za rad i socijalnu politiku FBiH u novom mandatu uvrstilo je u Plan rada Vlade FBiH za 2011. godinu donošenje Radne verzije Zakona o zaštiti porodice sa djecom, a prema trenutno dostupnim informacijama u toku je proces usaglašavanja radnog teksta sa resornim kantonalnim ministarstvima.

Prema zaključcima učesnika javnih konsultacija o ostvarivanju prava majki porodilja na području Republike Srpske pravni okvir koji reguliše zaštitu majčinstva, porodice i djece u ovom entitetu je djelimično zadovoljavajući. Međutim, obaveza da poslodavac snosi dio obaveza za majke porodilje uzrok je mnogobrojim malverzacijama u pravcu izbjegavanje ove obaveze što doprinosi indirektnoj diskriminaciji žena pri zapošljavanju. Također, u više navrata predlagane su izmjene zakona koji su trenutno na snazi u pravcu smanjenja okvira utvrđenih prava. Uzimajući u obzir navedeno preporučene su sljedeći koraci za djelovanje na području Republike Srpske:

1. Osigurati da se u Budžetu RS osiguraju sredstva za isplate bruto iznosa naknada po osnovu porodiljskog odsustva. Također neophodno je u Budžeti obezbijediti dovoljan iznos sredstava za redovno ostvarivanje svih prava iz oblasti dječije zaštite.
2. Stečena prava majki porodilja u Republici Srpskoj ne bi trebalo narušavati izmjenama zakona koje predlažu smanjenje obima prava i prebacivanje još većeg dijela obaveza na poslodavce
3. U Budžetu Republike Srpske treba obezbijediti dovoljno sredstava za isplatu porodiljnih naknada i materinskog dodatka.
4. Uskladiti visinu materinskog dodatka sa troškovima života.
5. U Zakonu o radu RS uvesti mogućnost ravnopravnog korištenja roditeljskog dopusta, bez obzira je li majka zaposlena ili ne.

Na svim nivoima neophodno je osigurati uslove podrške i u drugim oblastima u pravcu osiguravanja zaštite majčinstva, porodice i djece.

Brčko distrikt

Imajući u vidu pozitivno rješen problem porodiljnih naknada u Brčko distriktu, analitička podloga ne daje specifične prijedloge ali naglašava da su interesne grupe u ovom dijelu BiH izrazile želju da se pravna regulativa reguliše jedinstveno na nivou države i da Brčko distrikt bude dio tog rješenja.

Korišteni izvori:

Rodna analiza budžeta kantona, RS i BDBiH uz smjernice i preporuke učesnika edukacije o rodno odgovornom budžetiranju¹⁸

1. Rodno odgovorno budžetiranje, Udruženje Vesta, Tuzla, juni 2010.
2. Izvještaj o napretku BiH u 2010. godini/Ljudska prava i zaštita manjina/Ekonomska i socijalna prava, EC, Brisel 2010
3. Prvi izvještaj BiH o implementaciji Evropske socijalne povelje/Pravo zaposlenih žena na porodiljsku naknadu, Sarajevo, oktobar 2010.
4. Prava radnicima sada, Forum sindikalnih aktivista SDP, Sarajevo, januar 2011
5. Zašto nismo jednaki u pravim iz socijalne zaštite, pregled stanja i preporuke za djelovanje, ICVA, novembar 2010.
6. Akcioni plan za uvođenje gender odgovornih budžeta u FBiH 2010-2012 u pilot oblasti Rad i zapošljavanje
7. Specijalni izvještaj u vezi sa žalbama žena radi prava na naknade plaća za vrijeme porodiljskog odsustva, Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, maj 2009.
8. Inicijativa za rješavanje pitanja isplate naknade plaće za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva u FBiH, Gender centar FBiH, Sarajevo
9. Demografija, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, januar 2011

Zakoni:

1. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (Prečišćeni tekst-Službeni glasnik BiH 32/10)
2. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine FBiH broj: 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09)
3. Zakon o radu FBiH (Službene novine FBiH broj: 43/99, 32/00, 29/03)
4. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Kantona Sarajevo, broj 16/02, 8/03, 2/06 i 21/06)
5. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Tuzlanskog kantona broj:12/00, 5/02, 13/03 i 8/06)
6. Zakon o socijalnoj skrbi, skrbi o civilnim žrtvama rata i skrbi o obitelji s djecom (Službene novine Kantona Središnja Bosna broj: 10/05)
7. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde broj: 10/00, 5/03, 5/5, i 3/08)
8. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke broj:16/01, 11/02, 4/04, i 9/05)
9. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 13/07)
10. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Službeni glasnik Unsko sanskog kantona broj: 5/00, 7/01)
11. Odluka o pravima na naknade ženama-majkama (Narodne novine Hercegbosanske županije 1/05)
12. Zakon o radu FBiH (Službene novine FBiH broj: 43/99, 32/00 i 29/03)
13. Zakon o radu RS (Prečišćeni tekst, Službeni glasnik RS br. 55/07)
14. Zakon o dječijoj zaštiti RS (Službeni glasnik RS broj 04/02, 17/08 i 1/09)
15. Zakon o radu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BD broj: 8/03, 33/04 i 29/05)
16. Zakon o zdravstvenom osiguranju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BD broj: 01/02, 07/02, 19/07)

¹⁸ Edukacija o rodno odgovornom budžetiranju održana je u okviru projekta Rodno odgovorno budžetiranje kao dio reformskih promjena na putu evropskih integracija i osnova za jačanje prava žena u BiH u decembru 2010. u Sarajevu. Na edukaciji su sudjelovali predstavnici ministarstava iz resora finansije i socijalna politika, predstavnici parlamentarnih komisija za ravnopravnost spolova, nevladinih organizacija i centara za socijalni rad s područja kantona u Federaciji BiH i Republike Srpske